

НІХТО НЕ ЗАБЫТЫ, НІШТО НЕ ЗАБЫТАЕ

A

МАРТЫРАЛОГ

VI 1989

ВЫДАНЬНЕ БЕЛАРУСКАГА ГРАМАДСКАГА ГІСТОРЫКА-АСЬВЕТНІЦКАГА ТАВАРЫСТВА ПАМЯЦІ АХВЯРАУ СТАЛІНІЗМУ «МАРТЫРАЛОГ БЕЛАРУСІ»

ПАВЕДАМЛЕННЕ АБ ТАВАРЫСТВЕ

Дасраахвотнае грамадскае гісторыка-асьветніцкае таварыства памяці ахвярау сталінізму "Мартыралог Беларусі" было створана на Усебеларускім устаноўчым сходзе грамадскіх прадстаўнікоў, які адбыўся 19 кастрычніка 1988 г. у Менску. Ідэя яго стварэння узьнікла яшчэ летам, неузабаве пасля адкрыцця прауды пра Курапаты. Тады па ініцыятыве Мемарыяльнай і іншых камісіяў Беларускага фонду культуры была ўтворана арганізацыйная група Камітэт "58", якая падрыхтавала праекты статута і дэкларацыі таварыства і сумесна з творчымі саюзамі кінематографістаў, мастакоў, пісьменнікаў і рэдакцый газеты "Літаратура і мастацтва" склікала устаноўчы сход. Гэтыя саюзы і рэдакцыя Ліма разгледзелі і прынялі праекты дакументаў таварыства (Дэкларацыі, Статута) і сталі яго устаноўчымі арганізацыямі (спонсарамі).

На Устаноўчым сходзе прысутнічала 350 чалавек. Было прадстаўлена кірауніцтва ўсіх творчых саюзаў рэспублікі, майстры мастацтваў, дзеячы навукі і культуры, рабочыя і служачыя, студэнты, прадстаўнікі прокуратуры БССР, ЦК КПБ, Мінгарвыканкама, грамадскія ініцыятары з ўсіх вобласцяў Беларусі, госьці з Літвы і Арменіі.

Не драмалі, аднак, і сілы бюракратычнай рэакцыі. Яшчэ за дзіве гадзіны да пачатку сходу ў зале з'явіліся некалькі дзесяткаў мужчын у цывільным (некаторыя з добрай выпраукай), адмовіліся рэгістрацыі і занялі месцы. Потым іх паболела. Каля ста чалавек не прыйшлі рэгістрацыю.

Тым не менш арганізаторы Устаноўчага сходу аб'явілі, што ўсе прысутныя карыстаюцца аднолькавымі правамі голасу і галасуюць па ўсіх пытаннях.

У прэзідым сходу выбралі Васіля Быкова, Рыгора Барадуліна, Янку Брыля, Пятро Бітэля, Анатоля Вярцінскага, Аляксандру Галадзед, Ніла Гілевіча, Сяргея Грахоўскага, Юрыя Дракахруста, Міхала Дубянецкага, Маю Кляшторную, Тадэвіну Кляшторную, Вячаслава Нікіфара, Зянона Пазыняка, Стэфанію Станюту, Уладзіміра Стальмашонка, Максіма Танка, Тамару Цулукідзе, Соф'ю Чарвякову, Міхася Чарняускага, Іосіфа Шадыру.

Перад пачаткам сходу сярод грамадскіх прадстаўнікоў былі распашоджаны праекты дакументаў (Дэкларацыі і Статуту), якія потым абмеркавалі і зацвердзілі з усімі папраўкамі. Зыходзячы з сутнасці працы, мэтау і задачау таварыства пропанавана назваць яго "МАРТЫРАЛОГ БЕЛАРУСІ".

Востра праходзіла абмеркаванне Дэкларацыі і выбары у Грамадскую раду таварыства. Бюракратычныя функцыянеры і тыя, што не зарэгістраваліся і прыйшлі за дзіве гадзіны да пачатку сходу, стараліся усяляк перашкодзіць яго нармальнай работе, "утапіць" канструктывныя разважаныя ў дэмагогіі, адвесці тэму гаворкі ўбок і зацягнуць час, груба умешваліся у працэс галасавання. Асадліва нетакточна і яўна правакацыйна паводзіў сябе супрацоў-

нік ЦК КПБ Р.Бузук, які імкнуўся перашкодзіць вядучаму М.Дубянскаму весты і галасаванье.

Ганебныя паводзіны функцыянераў выклікалі асуджэнне і нават сярод незарэгістраваных удзельнікаў. Сімптоматычна, што супраць Дэкларацыі з іх асяродзьдзяя галасавалі 31 чалавек. Пазней, калі зацьвярджалі Статут, супроць было ужо 12 галасоў; калі зацьвярджалі склад Грамадскай рады супроць прагаласавала тры чалавекі; а калі галасавалі за кандыдатуры старшыні і намеснікаў, супроць не паднялася ніводная рука.

Маральнае і фактычнае паражэнне, якое пачярпела антыперабудовачная рэакцыя 19 кастрычніка, выклікала ў яе функцыянераў шалёную злосыць. У рэспубліканскай і абласной прэсе, якая знаходзіцца пад іх кантролем, і асабліва у сваіх органах "Вечерний Минск" і "Політическій собеседнік" партыйныя рэакцынеры распачалі небывалую дагэтуль кампанію траулі, шальмаванья, хлускі і зънявагу адрас інтэлігенцыі, моладзі, творчых саюзаў, грамадскіх аб'яднанняў. Усіх, хто прысутнічалі на Устаноўчым сходзе "Мартыралога", абзываюць "самазванцамі", "нефармаламі", сход "незаконным" і г.д. У сістэме партыйнай пралаганды разгарнулася нястрыманая трауля інтэлігенцыі і грамадскіх аб'яднанняў. Пачалі шальмаваць Васіля Быкаў і Алеся Адамовіча, Народных Франтаў Прыбалтыкі. Боракратыя у каторы раз паказала сваю палітычную агрэсіўнасць, нянявісць да ўсяго беларускага, народнага, да дэмакратичнай салідарнасці паміж народамі.

Сур'ёзнасць становішча ў тым, што боракратычную рэакцыю ў БССР узначальвае партакратыя -- тая карпаратыўная палітычная сіла, што не з'яўляецца сама па сабе структурным органам дзяржаўнай улады, але на справе ўзурпіравала ўсе яе функцыі. У часы сталінізму і брэжнёўшчыны партакратыя ажыццяўляла абсолютную, неабмежаваную самадзяржаўную уладу і ціпер, вядома ж, не хоча вypусціць яе з рук. Партакратыя нясе поуную адказнасць за тое катастрофічнае становішча, у якім апынулася наша рэспубліка пेрад абліччам экалагічнага, радыётычнага, эканамічнага і культурнага катаклізму. Гэта перш за ўсё яна -- партакратыя -- давяла да такога стану нашу Беларусь і нашае насельніцтва.

Але, відаць, ведае кот, чё сала зъеу, калі так баіцца ўсялякай грамадскай ініцыятывы. Пачынаючы выбары у Вярхоўны Савет СССР. Тым, хто ганьбіць наш народ, называе яго адсталым, зъневажае нашу мову, гісторыю, плюе на нашае народнае здароўе, тым, хто нам бессаронна хлускі і хлускі, вельмі хочаща быць выбранымі. Ці удася ім і на гэты раз усіх ашукаць?

Зрешты, нянявісць да "Мартыралога" з боку рэакцыйнай буракратыі выклікана не толькі тым, што таварыства падрывае гэтак мілу для іх адміністрацыйна-палітычную сістэму сталінізму. 19 кастрычніка па прапанове прысутных Устаноўчы сход выказаўся за стварэнне Беларускага народнага фронту за перабудову "Адраджэнне".

Абвяшчэнне сьпіска аргкамітэту БНФ было сустрэта бурнімі аваціямі, усе (акрамя некалькіх чалавек) усталі. Характэрна, што з тых прысутных пераапранутых і арганізаваных інкогніта супроць фронту галасавала ўсяго 19 асоб.

Вынікі галасаванья ускосным чынам паказалі, што сталініцкая антыперабудовачная рэакцыя ў рэспубліцы згуртаваная, у асноўным, у верхавіне партакратыі сярод трывалынікаў партыйных партфеляў і наменклатуры. Партийнае асяродзьдзе вакол яе не вылучае пасялідкоўнасцю. Шмат хто з гэтага асяродзьдзя не можа не бачыць бесперспектыўнасці палітычнай пазіцыі верхняга эшалона партыйнай улады ў БССР, аднак голасна пра гэта не кажа. Справа ў тым, што камуніст на ніжніх ступенях партыйнай іерархii поўнасцю быспраўнае істота ў партыі. Калі ён трапляе ў няміласць і партыйнае начальнства захоча з такім камуністам расправіцца -- яно з ім абавязкова паквітаеша і ніхто яго не уратуе. Калі ж у ка-

мунаста хопіць дастатковая харктура і здагi, ён, вядома ж, будзе змагацца і можа нават свайго дабица; але якой цаной? Ператварыўшы сваё жыццё ў пекла, а здароўе ў руіну.

Шырокая развязаныцца Народнага фронту за перабудову павінна стаць падтрымкай для здаровых і цьвяроза думачых людзей у партыі, для тых кіраунікоў, якія здольны зразумець, што палітычная будучыня рэспубліканскага партыйнага кірауніцтва залежыць ад яго падтрымкі ідэі і спраў народнага фронту і ніяк не наадварот. Будучыня за перабудовай, а не за сталінічнай.

Пасля 19-га кастрычніка мінская рэакцыя, відаць, страпіла раунавагу. Сыпетна рыхтуецца адпор "зарвавшимся самозванцам". Ад кожнага з 9-ці райкомаў горада вистаўляецца ў сярэднім па 100 чалавек верных байцу "за перестройку" з ліку партыйнай боракратыі, камсамольскага актыву і рабочай наменклатуры (рабочых, прылашчаных і распрапагандаваных партакратіяй). Усё гэтае воінства, звыш 900 чалавек, было прывезена на аутобусах у Дом палітасветы, дзе 22 кастрычніка мінскі дыскусійны клуб "Современник" (Сучаснік) ладзіў дыскусію па штаяннях выбарчай сістэмы. Дом палітасветы акружыла міліцыя, а "воінства" запоўніла залу і сходу павалілася на ашаломленых арганізатораў дыскусіі, ганьбуючы ідэю Народнага фронту. Усё гэта выглядала даволі камічна, бо ад створанага три дні назад аргкамітэту БНФ на дыскусіі "Сучаснік" (дэрэчы, далёкай па тэмі ад праблем фронта) выпадкова прысутнічала толькі адзін чалавек. Тым не менш сабранні "900" прынялі адпаведную рэзоляцыю супроць арганізацыі Беларускага народнага фронту за перабудову з заклікам "призвать к порядку" яго ініцыятараў. Назаўтра з гарачкі ні ў чым не павіннаму клубу "Сучаснік" адмовілі ў памяшканні.

Для мінчан гэты мяудали фарс, разыграны 22-га кастрычніка гарадской партыйнай ідэалагічнай службай, цяпер добра вядомы. І нават яго арганізаторы не надта ахвочы тое успамінанць. Тым не менш у 1-м нумары "Політическага собеседніка" за гэты год з'явілася публікацыя, вытрыманая у класічных традыціях сталініцкай публіцыстыкі 30-х гадоў (стар. 34-36). Там, між іншым, напісаны: "уже через три дні "ініцыятывная группа народнога фронта", избранная в Доме кино, приготовилась провозгласить "народный" фронт в Белоруссии". (с.34). Далей яшчэ цікавей: "...собравшиеся в Доме политпроса почти единогласно осудили не только программы "Фронта", но и самую идею его организации" (с.35); тут ха пішацца, што прысутнімі быў зроблены "взвешанный" і "детальный анализ представленных программ". Разглядаючы нават недахопы гэтых "программ": "политическая" -- "нашчакана неприкрытыми политическими устремлениями", а "экономическая" патрабуе свабоднай куплі, прадаваньня і перапрадаваньня зямельных участкаў, вяртання памешчыкаў і кулакоў і г.д.

У сапрауднасці ніякі праграмы Беларускага народнага фронту тады не існавала. Ніяма яе і на сёньняшні дзень. Толькі у кампніі сьнежня 1988 года падрыхтаваны матэрыялы да праекта гэтай праграммы. Перад самім Новым годам у "Навінах БНФ" надрукавалі частку гэтых матэрыялаў -- разыдзел "эканоміка" -- для абмеркавання ў групах падтрымкі. Ні пра якую куплю-прадажу зямлі, памешчыкаў і кулакоў там ніяма гаворкі. Тоё ж, што напісаны у "Політ.собеседнік" звичайні амуканства. Зрешты, каб пералічыць гэтае ашуканства спатрэбіцца ён абыём тексту не менш чым у часопісе. Да не гоняр нам весты размову з такім рэакцыйным і несумленным выданнем, як "Політическій собеседнік".

5-га лістапада 1988 г. Грамадская рада Мартыралогу падала ўсе дакументы на реєстрацыю таварыства ў Мінгарвыканкам (згодна існуючых правілаў). Роўна праз месяц, 5 сьнежня з Мінгарвыканкамам паведамілі, што паводле заканадаўчай пастановы 1932 года Мінгарвыканкам не павінен зацьвярджаць рэспубліканскую грамадскую ар-

ганізацію. Документы вярнулі. Прытым юрыдычна камісія Мінгарвыканкама выказала некалькі дробных неістотных зауваг па статуте на паўтаронкі тэксту.

Праз некалькі дзён документы былі пасланы у Прэзідым Вярхоўнага Савета рэспублікі. У Прэзідыме вырашылі не мець справы з Таварыствам; выклікалі туды прадстаўнікоў творчых саюзаў (спонсараў) і паспрабавалі на іх націснуць, схіліць да фактычнай ліквідацыі Мартыралога. Пра "Мартыралог Беларусі" і яго статут, называющы яго "лухтой", у зыняважлівой форме выказаўся старшыня Прэзідымума Вярхоўнага Савета БССР Г.С. Таразевіч.

4-га студзеня гэтага года на імя старшыні Таварыства з Прэзідымума ВС БССР прыйшла адмова у рэгістрацыі статута на той падставе, што бышам бы устаноўчыя арганізацыі не знаёміліся са статутам і съпесыяльна яго не разглядалі. (У сапраўднасці знаёміліся і разглядвалі). Адначасна ў творчым саюзе і Лім быў накіраваны велізарны ліст (? машинальных старонак у 1,5 інтэрвала) з Міністэрства юстыцыі БССР за подпісам міністра В. Сукала.

Гэта ўнікальны документ бюракратычнай казуістыкі і жанру. Ліст В. Сукала перасланы сябрамі таварыства "Мартыралог" у рэдакцыю адной з газет. У наступных нумерах "Мартыралога" чытальнікі знаёмыя з палажэннямі гэтага ліста. Ім, пэўна, будзе цікава даведацца, што з тэксту статута: "Кожны сябрана Таварыства "Мартыралог", змагаючыся са сталінішчынай, павінен прытрымлівацца гуманістычных прынцыпаў..." — нам праланавалі "исключыць слова "борыцца со сталінінай"; што, "определяя перыод репрэсий как "геноцид", в уставе допущено искажение исторической действительности, так как создает превратную картину о направленности репрэсий..." і г.д.; што у сваім статуте таварыства памяці ахвяраў сталінізму не прытрымліваемся сталінскіх заканадаўчых установак 1932 і 1935 гг. у прыватнасці "постановления ЦК и СНК СССР от 1 июля 1935 г. "О порядке проведения добровольных сборов, разрешающих общественным организациям проведение всякого рода сборов только в виде исключения с разрешения Совета Министров СССР" (і гэта ў той час, калі паўсюдна з'біраюць сродкі у дапамогу Арменіі); што прадугледжвае ужываныне "хоругви, яўляючайся предметом религиозного культа" і сімвалам "воинских формированияў" і г.д. і т.п. Як казалі чэхаускія героі — "боты у съмятку".

У час траулі таварыства "Мартыралог Беларусі" адзін з функціянероў (апаратны работнік Белфонду культуры Л. Валлеу), выступаючы перад архітэктарамі, сказаў, што "Мартыралог" можа захапіць палітычную ўладу, а 30 кастрычніка да Усходніх могілак была прывезена "машина камней". Логіка, як у Міністэрстве юстыцыі. Пыха і жабрацтва бюрократы.

На сёньняшні дзень толькі у Менску зарэгістравана звыш 500 сябру "Мартыралогу". 27 лістапада леташняга году створана Магілёўскае абласное аддзяленыне Таварыства. Старшыней яго абраны заслужаны дзеяч культуры Валенцін Іванавіч Ермаловіч. Магілёўскае аддзяленыне прыступіла да мэтанакіраванай працы.

Расце колькасць сябру "Мартыралогу" у Гарадні (каля ста чалавек), Берасці, Полацку, Лепелі і іншых гарадах.

Паколькі стала зразумелым, што пяперашніе сталіністкіе партыйнае кірауніцтва рэспублікі і бюрократычнае цемрашальства нізашто не дапусцяюць юрыдычнай рэгістрацыі "Мартыралога Беларусі", таварыства распачынае працу у аблежаваных варунках, чакаючы прамен, змагаючыся з бюрократычным самадзяржаўем і набліжаючы прамогу перабудовы на Беларусі.

Зянон Пазняк,
старшыня Грамадскай
рады таварыства.

рэзалюцыя

Усебеларускі Устаноўчы сход прадстаўнікоў грамадскасці, скліканы 19 кастрычніка 1988 года ў горадзе Менску арганізацыйнай групай Камітэт "58" па стварэнню Беларускага грамадскага гісторыка-асветніцкага Таварыства памяці ахвяраў сталінізму, абмеркаваў дакументы, падрыхтаваныя Арганізацыйнай групай, структуру і кандыдатуры ў кіруючыя органы Таварыства і прыняў наступныя рашэнні:

- 1/ Адабрыць Дэкларатуру і выкладзенія ў ёй праграмныя задачы, змест і накірунак дзеяйнасці Таварыства.
- 2/ Задзвердзіць Статут і выкладзенія ў ім ідэйныя, арганізацыйныя і структурныя палажэнні.

Выходзячы з сутнасці, галоўнай ідеі і асноўнага зъвесту працы Таварыства, якія прадугледжваюць стварэнне мартыралога Беларусі, праланавана называцца Беларускім грамадскім гісторыка-асветніцкім Таварыствам памяці ахвяраў сталінізму "МАРТЫРАЛОГ БЕЛАРУСІ" /у скрочаным варыянце Таварыствам "МАРТЫРАЛОГ"/. Назву Таварыства "Мартыралог" лічыць умоўнай да I-й чарговай Конферэнцыі Таварыства.

Устаноўчы сход выбраў Грамадскую Раду Таварыства "Мартыралог", у якую уваішлі: Уладзімір Арлоу, пісьменнік, Алег Белавусаў, кінарэжысёр, Васіль Быкаў, народны пісьменнік БССР, лаурэат Ленінскай прэміі, Алена Белязо, доктар гістарычных навук, Анатоль Вярцінскі, паэт, гал.рэд.тыднёвіка "Літаратура і мастацтва", Вінцук Вячорка, філолаг, Сяргей Грахоўскі, пісьменнік, Уладзімір Дамашэвіч, пісьменнік, Сяргей Дубавец, журналіст, Міхал Дубянецкі, пісьменнік, Аляксей Дудараў, драматург, Міхail Жданоўскі, кінарэжысёр, Сяргей Законьнікаў, паэт, гал.рэд.часопіса "Полымя", Віктар Івашкевіч, рабочы, Алена Каламіец, журналіст, Алеся Каско, пісьменнік, /Берасцьце/, Уладзімір Конан, доктар філософскіх навук, Уладзімір Крукоўскі, мастак, Мікола Купава, мастак, Вячаслав Ляшковіч, ветэран вайны і працы /Маладзечна/, Віктар Манаеў, актор, Аляксей Марачкін, мастак, Эянон Пазняк, кандыдат мастацтвазнаўства, Міхail Шташук, кі-

ДЭКЛАРАЦЫЯ

Беларускага грамадскага гісторыка-асьветніцкага
таварыства памяці ахвяраў сталінізму
"МАРТЫРАЛОГ БЕЛАРУСІ"

нарэжысёр, Тамара Раманькова, выкладчык культа съветству-
чылішча /Магілёу/, Але́сь Ращынскі, кампазітар, Анатоль
Сідарэвіч, журналіст, Міхась Ткачоў, доктар гіст.навук
/Гародня/, Міхась Чарняўскі, кандыдат гіст.навук, Эрыэст
Ялугін, пісьменнік.

Старшыней Грамадской Рады выбраны Зянон Пазьняк.

Намеснікамі старшыні: Уладзімір Арлоу, Алесь Бела-
вусаў, Алена Белязо, Уладзімір Крукоўскі.

Выбрана Рэзвізійная камісія Таварыства, у якую
увайшлі: Рэгіна Гамзовіч, філолаг, Генадэй Каханоўскі,
кандыдат гіст.навук, Мікола Назарчук, мастак, Лія Са-
лавей, кандыдат філал.навук, Іаўген Шыгальёу, інженер-
канструктар. (старшыня).

Зацверджаны аб"ём і перыядычнасць уплаты сяб-
роускіх складак /пяць рублёў у год для асоб, чыя зар-
плата вышэй прадугледжанага мінімуму, і тры рублі у
год для студэнтаў і тых, хто атрымлівае мінімум зар-
платы, альбо пенсію менш 71 руб.у месяц/. Зацверджаны
працэкт адлічэння ад публікаций, зробленых па за-
данню і пры матэрыяльнай і арганізацыйной падтрымцы
Таварыства /25 працэнтау/.

Зыходзячы з неабходнасці пашырэння перабудовы
на Беларусі і прымаючы пад увагу, што на Устаноўчым
сходзе Таварыства прадстаўлены ўсе творчыя саюзы рэ-
спублікі, працаунікі навукі і культуры, рабочыя, служа-
чыя, інтэлігенты, студэнты, удзельнікі самадзейных
аб"яднаній і іншыя пласты насельніцтва, сход паста-
навіць утварыць при Беларускім грамадскім гісторыка-
асьветніцкім таварыстве памяці ахвяраў сталінізму
"МАРТЫРАЛОГ БЕЛАРУСІ" грамадскі Арганізацыйны камітэт
Беларускага народнага фронту за перабудову -- "АДРА-
ДЖЭНЫЕ".

Устаноўчы сход Таварыства "МАРТЫРАЛОГ" зацвер-
дзіў ганаровых сяброў Таварыства з ліку былых палі-
зияволеных і паярпелых ад сталінскіх рэпрэсій.

Удзельнікі Устаноўчага сходу выказваюць сваю ра-
щучую падтрымку справе перабудовы і аднаўлення, рас-
пачатай лепшымі сіламі нашага народа і Камуністычнай
партыі.

Сталінізм, як антычалавечы і антысацыялістычны
дзяржаўна-палітычны рэжым, як тэорыя і практика, нанёс
вельзарную шкоду нашаму народу.

Сотні тысяч сіноў і дачок Беларусі былі заката-
ваныя у сталінскіх турмах, расстрэляныя у месяцах ма-
савых забойстваў, памерлі ад непасільной рабскай пра-
цы, ад голаду, холаду і хвароб у канцлагерах.

Сталінскі рэжым прымусова высліў сотні тысяч
жыхароў нашай рэспублікі у сібірскую тайгу, на далё-
кую поунач, у казахстанскія стэпы, дзе іны былі асу-
джаны на выміранье або асіміляцыю.

Сталінскія рэпрэсіі канца 20-х—пач.50-х гадоў
вынішчалі ўсё лепшае, актыўнае, разумнае, творчае на
нашай зямлі.

Сталіністамі былі вынішчаны ленінскія кадры Каму-
ністычнай партыі, найбольш кваліфікаваныя, сумленныя
савецкія, дзяржаўныя і гаспадарчыя работнікі.

Сталіністамі была вынішчана самая працавітая і
прадпрымальная частка нашага сялянства. Рэшту сель-
скага насельніцтва дэмаралізавалі страхам, прыгонай
працай, хлускнёй.

Сталіністамі была вынішчана большая частка съвя-
домай беларускай інтэлігэнцыі — пісьменнікаў, вучо-
ных, іншых творчых работнікаў. Праводзілася разбурэнне
нашай гістарычнай і культурнай спадчыны, выцісненне
роднай мовы з усіх сфер аўтэнтычнага беларускага жыцця, чым бы
зроблены замах на само існаванье беларускага народа,
як этнічнай асобнасці.

Імкнучыся да татальнай унифікацыі, сталіністы ду-
шылі самабытнасць усіх нацыянальных груп насельніцтва,
што пражываюць у БССР, вынішчалі іх інтэлігэнцыю.

Сякера сталінскага беззаконья ні літавала ні мар-
шала і акадэміка, ні рабочага і селяніна, ні старых,
ні жанчын, ні дзяцей. Мала на Беларусі сем'яу, іх іх бы
не закракнуў сваім чорным крылом сталінскі тэрор.

Злачынства сталінізму, прым генацыд у адносінах да многіх сацыяльных груп насельніцтва — гэта злачынства супроты чалавечтва, ім не павінна быць дараваньня з-за тэрміну даўнасьці, якімі б лозунгамі яны не прыкрываліся.

Наш зварот да трагічных старонак мінулага прадыктаваны адзінным жаданнем: садзейніцаць выяўленню поуны і праудзівай картыні масавых забойстваў, рэпресій і тэору на Беларусі, каб абудзіць памяць народа, вярнуць яму праўду, справядлівасць, годнасць і тым самым прадухіліць у будучым паутарэнне такіх трагедый, не далусьціць вяртаньня сталінізму.

Таварыства памяці ахвярау сталінізму "Мартыралог Беларусі" ставіць задачы:

Высьветліць колькасць і пайменна грамадзян Беларусі, што загінулі ў час сталінскага тэору канца 20-х — пачатку 50-х гадоў.

Выявіць месцы масавага зъняволення, забойстваў і пахавання ахвяраў.

Высьветліць прозвішчы арганізатораў, выканууцаў, яўных і тайніх памагатых масавых рэпресій, тэору і забойстваў. Паставіць пытаньне аб правядзеніі съледства і суда над імі.

Патрабаваць судовага працэсу над Сталінам і яго акружэннем, над сталінізмам.

Дамагацца адлаведных далаўненія Канстытуцыі і Крымінальнага кодэксу БССР аб адказнасці за злачынствы сталінішчыны, аб нераспаўсюджванні на гэтыя злачынствы тэрміну даўнасьці.

Стварыць у горадзе Менску навукова-дасьледчы, асьветніцкі, архітэктурна-мемарыяльны комплекс памяці ахвярау сталінізму "Мартыралог Беларусі", у які павінны ўваісьці: мемарыяльны ансамбль у Курапатах, інфармацыйна-дасьледчы цэнтр з архівам, музей, бібліятэка. Устанаваць помнікамі і абеліскамі памяць замучаных і забітых у месцах іх пахавання па ўсёй Беларусі.

Адкрыць съпецыяльныя рахунак у банку, на які можна будзе перасылаць гроши на помнікі і комплекс "Мартыралог Беларусі".

Выдаваць бюлетэн "Мартыралог", дзе будзе адлюстравана праца Таварыства, будуть друкавацца дакументы, дасьледаванні і матэрыялы аб злачынствах сталінішчыны.

Садзейніцаць публікацыі у перыядычным друку матэрыялаў аб народнай трагедыі, выпуску адлаведных кніг, альбомаў, зборнікаў дакументаў, дакументальных фільмаў.

Хадайніцаць перед Прэзідымам Акадэміі навук БССР аб выдзяленні сродкаў для стварэння при Аддаеле гісторыі сацыялістычнага будаўніцтва Інстытуту гісторыі сектара па дасьледаванні сістэмы сталінізму і яго злачынстваў.

Вынуляць і выкryваць тыя сілы, якія будуць перашкаджальцамі высьвятульню праўды аб сталінскіх рэпресіях і тэоры.

Дамагацца тэрміновай падрыхтоўкі і прыняцця закона аб архівах з указаннем тэрміну /ад 1 да 30 гадоў/, пасля якога архіви і сковішчы дакументаў КДБ /МКУС/ і іншых установ павінны быць рассакречаны і стаць агульнаадаступнымі. Дамагацца ліквідацыі "сьпецфондаў", "сьпецсховішчаў", усіх працу "арышту" дакументаў, кніг і перыядычных выданняў.

Паставіць пытаньне аб строгай справаздачнасці КДБ і МКУС перад Вярхоўным Саветам БССР.

Дамагацца ад дзяржаўных органаў правядзенія спрыяльнай сацыяльнай палітыкі ў дачыненні да пасярпелых ад сталінскага рэпресіўна-тэратычнага рэжыму, да не-працаздольных асоб з сем'яў замучаных і забітых.

Патрабаваць аднаўлення народных і гістарычных назваў гарадоў, вёсак, вуліц, плошчаў і г.д., беспадстаўна перайменаваных або забароненых у часы сталінішчыны, вяртаньня гістарычнай назвы сталіцы БССР — МЕНСК.

Вярнуць нацыянальную асаблівасці правапісу беларускай мовы, зънявешанага ў 30-х гадах.

Патрабаваць адмены усіх геаграфічных і адміністрацыйных назваў, звязаных са сталінскім акружэннем, зъняцця мемарыяльных дошак і дэмантажу помнікаў асобам, вінаватым у сталінскіх рэпресіях.

Цяпер мейскія міліцэйскія чыны тэлефонуюць некаторым пацярпелым ад газу, хамства, дубінак і мякенъкімі галасамі запрашоўці прыйсьці ў пастарунак, не тлумачачы прычын. Некаторыя дзеля ці-каунасыці прыходзілі. Тады ў іх міліцыянты прасілі прабачэння. Мауляу, "извините", мы вас трошкі пабілі і газам трошкі таго... "За нетактичное поведение милиции в отношении отдельных граждан им принесены извинения должностными лицами УВД Мингорисполкома", -- паведамляе у лісце Зянону Пазьняку начальнік адзьдзела агульнага нагляду Прокуратуры БССР. Дарэчы, у З.Пазьняка ніхто прабачэння не прасіў. Але справа не ў гэтым. Пррабачэнныі павінны быць надрукаваны ў тых жа газетах, у якіх съпярша друкавалася тая міліцэйска-бюрократычная мана. Заадно і ў чытачоў варта папрасіць пррабачэння за ашуканства. Па-другое, пррабачэнныі пад прымусам гэта адно, а крымінальнае правашарашэнне па артыкулу 167, ч.2, КК БССР — іншае. І адказываць прыдзецца. Яны, бачыце, дадумаліся выклікаць пацярпелых, каб сказаць свае пррабачэнні. Якая галантнасць. 30 кастрычніка з'яняважылі не толькі наш народ, але і святую памяць наших продкаў, замучаных, забітых, закатаваных сталінскімі вылюдкамі.

З ІМЕСТ

I. Паведамленыне аб таварыстве	стар.	I
2. Рэзалюцыя		5
3. Дэкларацыя		7
4. Статут		11
5. Ліст з Наваполацка		21
6. Бюрократычны гульні		22
7. Чаму Менск стау Мінскам?		24
8. Вёдамасці		25

Выпуск падрыхтавалі: Зянон Пазьняк, Уладзімір Крукоўскі,
Грына Маракіна - старэйшая. Рукапіс складзены 22 студзеня
гэтага году у Менску.
